

Nf. 12

27
26an

DISSERTATIO THEOLOGICA
DEMONSTRANS
QVOD SVBSTITVTIO VICARIA
IN OPERE REDEMPTIONIS NON
ADVERSETVR PERFECTIO-
NIBVS DEI

QVAM
SVB AVSPICIIS NVMINIS SVPREMI
P R A E S I D E
VIRO SVMMÆ VENERANDO, EXCELLEN-
TISSIMO AC DOCTISSIMO
IOANNE GEORGIO MICHAELIS
S. S. THEOL. PROF. PVBL. ORD. AC ILLVSTR. GYMNASII
REFORMAT. EPHORO
FAVTORE AC PRAECEPTORE SVO
AETERNVM COLENDO
AD DIEM V. APRILIS MDCCCLVII.
HORA X IN AVDITÓRIO GYMNASII MAIORI
DEFENDET *aa.*
A V T O R
IOANNES ADOLPHVS SCHWARTZMEYER
BEROLINAS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
TYPIS IOANN. CHRIST. HENDELII, ACAD. TYPOGR.

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side of the page. Some faint words are visible, such as "MAY 18" and "SCHWARZMEYER".

V I R O
ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO, AMPLISSIMO,
CONSULTISSIMO
DN. CAROLO LVDOVICO SELIG
CLEMENTISSO BORVSSORVM REGI
A CONSILII INTIMIS AC AVLICIS
DIRECTORII SACRI REFORMATORVM SENATVS ECCLESIA-
STICI CATHEDRALIS, AC COLLEGII, CVI CVRA REI
VEHICVLARIS EST CREDITA, CONSILIARIO
NEC NON
ILLVSTRIS GYMNASII REGII IOACHIMICI ALIARVMQVE
SCHOLARVM DIRECTORI CET.

V I R O
SVMME VENERABILI, EXCELLENTISSIMO,
DOCTISSIMO
**DN. AVGVSTO FRIDERICO
GVILIELMO SACK**
SACR. REG. MAI. BORVSSICAE CONCIONATORI AVLICO
PRIMARIO, SENATVS ECCLESIASTICI REFORMATORVM MEM-
BRO DIGNISSIMO, SVMMI CONSISTORII CONSILIARIO ET RE-
GIAE SCIENT. ACADEMIAE SODALI ORNATISSIMO

V I R O
ILLVSTRI, EXCELLENTISSIMO, AMPLISSIMO,
CONSULTISSIMO
DN. GVILIELMO DE IRRVING
POTENTISSIMO BORVSSORVM REGI
A CONSILII CAMERAE IVSTITIAE AC AVLICIS
SENATVS ECCLESIASTICI REFORMAT. MEMBRO DIGNISSIMO
ET ILLVSTRIS GYMNASII IOACHIMICI CVRATORI

VIRIS
SVMME VENERABILIBVS, EXCELLENTISSIMIS,
DOCTISSIMIS
DN. CHRISTIANO SCHOLTZ
SACR. REG. MAI. BORVSSICAE CONCIONATORI AVLICO
ET ECCLESIAE CATHEDRALIS

DN. IOANNI PHILIPPO HEINIO
S. S. THEOL. DOCTORI,
GYMNASII REGII IOACHIMICI RECTORI AC PROFESSORI
PRIMARIO, REGIAE SCIENTIARVM ACADEMIAE
CLASSIS PHILOSOPHICAE DIRECTORI

VIRIS
NON MVNERVM AC DIGNITATVM SPLENDORE SOLVM
SED ET ERVDITIONIS, VIRTVTVM ATQVE MERI-
TORVM GLORIA CELEBRATISSIMIS

MAECENATIBVS ATQVE PATRONIS SVIS
IN OBSERVANTIAE,
GRATITVDINIS AC SVBMISSAE VENERATIONIS
TESSERAM LABOREM HVNC ACADEMICVM

D. D. D.

A V T O R.

§. I.

Demonstraturus, quod substitutio vicaria in opere redemptionis non aduersetur perfectionibus divinis, *primo* notionem substitutionis vicariae ex iis, quae inter homines locum habent, evolvam: etenim res humanas, mutatis mutandis, ad Deum transferre licet, quoniam alias pauca de ipso, ipsiusque operibus cognoscere possemus, si hac ratione imbecillitati nostrae succurrere, integrum non esset, hicque mos & Theologis & Philosophis fatis est in usu. *Deinde* ostendam, in opere redemptionis eiusmodi substitutionem vicariam omnino obtinere, exponendo narrationem Evangelistarum atque Apostolorum; ostendamque, illi omnia substitutionis inesse requisita. *Et denique*, quod haec substitutio non aduersetur perfectionibus Dei: quibus peractis, finem meum assecutum fuisse, mihi videor, eique satisfecisse.

A

§. II.

§. II.

Observamus primo in res humanas intuitu, quod, cum homines in societate vivant, alter alteri sit obligatus, tam nexu naturali, ita ut nulla re externa accedente, certa quædam officia aliis præstanda habeat: quam per contractus & pacta, quibus, stipulatione facta, adstipulatur, se hoc illudque præstiturum, si alter promissis suis steterit. Est autem *obligatio* ille actus, quo cum actionibus liberis motiva coniunguntur, scilicet motiva vel volendi, vel nolendi. Hæc motivorum cum actionibus coniunctio, vel sequitur ex ipsa actionum liberarum natura, atque tunc dicitur obligatio *naturalis & connata*, vel per voluntatem liberam sunt coniuncta, & dicitur *positiva* vel *arbitraria*. Sunt adeo in obligatione quaque hæc tria notanda, I. *Actiones*, II. *motiva*, ad eas vel perpetrandas, vel omittendas, III. *Connexio motivorum cum actionibus*. Ergo adsint necesse est subiectum, quod actiones liberas edere vel omittere, & persona, quæ motiva cum actionibus coniungere possit. Fons obligationum naturalium est ipse Deus, qui motiva, id est, vel præmia vel pœnas cum observatione vel transgressione legum naturalium connectit: fons vero obligationum acquisitarum, sive liberarum sunt pacta & leges forenses. His obligationibus acquisitis & liberis ut satisfiat, leges forenses iubent, iisque invigilant, quo sic quies publica serveatur.

§. III.

Sæpius vero accidit, ut non nemo obligationibus suis, quas libere per contractus suscepit, satisfacere non

non possit; v. c. si propter infortunium; quod neque prævidere, neque avertere potuit, certam pecuniæ summam solvere non potest, quam tamen ex pacto solvere tenetur. His circumstantiis adactæ leges forenses permittunt, ut vel *fideiussione*, vel *expromissione* unus in locum alterius succedat: posterior eo pacto, ut totum pro altero solvat, prior autem ea conditione, ut si reus non sit solvendo, ille solutionem præstet, sed eam tantummodo partem debiti, cui solvendæ reus non est. Ergo reus hoc in casu non ab omni obligatione liberatur, sed tantum ex parte: in superiori autem casu prorsus ab omni obligatione liber pronunciat. Hic processus in foro humano cura boni publici permittitur, ut tam alteri satisfiat, neque alter tamen pereat, utque unicuique ius suum tribuatur. Tertius igitur ille, *fideiussor*, vel *expromissor* obligationem in se recipit, eamque implet, hacque ratione personam rei induit, & hic immunis iudicatur. Hic actus dicitur *substitutio vicaria*, quoniam alter pro altero substituitur.

§. IV.

Est igitur *substitutio vicaria* actus, quo tertius aliquis, propter impotentiam rei obligationem eius in se recipit, ad ei satisfaciendam, & personam eiusdem, quoad hunc actum, induit. Hic actus substitutionis vicariæ omni tamen ex parte liber esse debet, & imprimis respectu illius tertii, qui personam alterius sibi imponit, nemo enim ad alienam obligationem in se recipiendam cogi potest; quisque quippe est plenus rerum suarum dominus, ac de illis & de voluntate sua statuere potest. Neque reus cogendus, ut tertii illius

A 2

inter-

interventionem admittat. Iudicis quoque partes nullæ aliæ sunt, quam ut parti læsæ satisfiat, quod, si ve a reo ipso, si ve ab alio fiat, non curat.

§. V.

Hinc sequentes effertur positiones: I. ubicunque est substitutio vicaria, ibi adesse debet obligatus. II. Qui obligationem ipse implere nequit: si enim reus ipse est solvendo, & obligationi satisfacere potest, substitutione non est opus. III. Fideiussor, vel expromissor, qui obligationem in se recipit vel totam, vel ex parte. IV. Qui se liberrime ad hoc determinat. V. Cuius porro humeri hoc onus ferre valent. VI. Obligati quoque re ipsa satisfacere debet, quippe ad quod per promissum suum tenetur. Hæc axiomata eo consilio adposuimus, quo nobis inserviant ad ostendendum, in opere redemptionis substitutionem vicariam locum habere, eique omnia inesse requisita.

§. VI.

His præmissis, ad argumentum quod tractandum sumus, pedem promovemus. Homo Deo est obligatus, quod negari nequit, nisi quis dicere velit, hominem esse a Deo independentem, contra quem vero tota natura clamitat. Supremum enim illud Numen, qua creator noster, nos ex nihilo producendo, & conservator noster, dum multifariis nos bonis afficit, plenum in nos habet dominium; hinc ius habet nos obligandi; hinc cum actionibus nostris motiva coniungere; hinc in nos ob actiones nostras præmia conferre, vel penis nos ob omissionem actionum bonarum afficere potest; hinc certa quædam officia præscriptione
legum

legum postulare potest. At postulavit, id est, iniunxit nobis, ut erga se amorem, pietatem, timorem filialem & sanctitatem colamus, ut erga nos ipsos æqui simus, nosque perficiamus, ut proximum amemus, omniaque illi officia præstemus, quæ ex hoc amore fluunt. Observationem horum officiorum remunerare promissit, eorumque neglectum punire, est minatus: quod omnes, qui Deum agnoscunt, concedere coguntur; non enim solum vox conscientiæ id nobis iniungit, sed totius insuper naturæ. Quid? quod Deus etiam in sacra scriptura his titulis officia memorata ab hominibus efflagitat.

SCHOL. I. Lex naturæ, quod in aprico est, officia supra memorata nobis imperat. Cum iam Deus nulla alia a nobis efflagitet officia, patet, legem naturæ esse illam, per quam Deus nos obligat, Deum cum actionibus hisce motiva vel volendi, vel nolendi coniunxisse, hinc observationem legis naturæ remunerari, transgressionem punire velle.

SCHOL. II. Sunt, qui contendunt, legem naturæ ex natura ipsa, id est, ex nexu rerum iam existentium promanare, ac perhibent, legem illam existuram quoque, etsi non esset Deus, hinc Deum autorem huius legis non agnoscunt, ergo dici non posset, Deum nos per legem naturæ obligare. Alii sententiam hanc impugnarunt & demonstrare sunt conati: Deum utique legis naturæ esse autorem, eamque non pendere a nexu rerum. Verum utraque sententia conciliari potest, quod nonnulli iam fecere, Deus enim, dum est autor & conditor huius universi, est autor naturæ, hinc leges illas naturæ indidit, sicque ab ipso proficiscuntur. Si iam Deus est Autor naturæ & legum eius, nos quoque per has leges, obligat, ergo etiam per legem naturæ.

§. VII.

Solliciti hinc mortales esse debent, quo his obligationibus satisfaciant & officia illa impleant. Primus utique ille homo, qui ex manibus Dei veniebat, tot & tantis praeditus erat animi facultatibus, ut legem hanc exactissime observare potuerit. Etenim lex naturalis profluit ex nexu rerum (§. VI. schol. II.) & ex relatione quam habebat homo ad Deum, ad proximum & alias res creatas, neque aliae leges dari poterant, quam quae per relationem illam erant possibiles, ergo etiam homo, has relationes observare, iisque satisfacere potuit. Praeterea Deus, siquidem iustissimus sapientissimusque, eidem non graviora, quam quae implere potuit officia, imposuit. Sed iam quaeritur, an homo, qualis iam per peccatum est infirmatus & corruptus, has obligationes implere, & an Deus officia per legem naturae iniuncta adhuc flagitare queat? ad hanc quaestionem decidendam opus est primo, ut terminos harum obligationum rite definiamus. Postulatur nempe I. ut homines universo iuri naturae satisfaciant, II. ut hae actiones omnibus legibus simul sumtis respondeant; alias enim, cum observatio legis est convenientia actionum nostrarum cum lege, nonnullis legibus actiones nostrae convenirent, aliis contrariarentur: nonconvenientia autem actionum cum legibus, est eandem transgressio, quae punienda. Hinc sequitur, si actiones nostrae non cum omnibus legibus simul sumtis conveniunt, nos peccare; hinc si ab omnibus peccatis liberi esse debemus, actiones nostrae omnibus legibus respondeant necesse est. III. Ut ex iustis motivis proficiantur, scilicet ex motivo gloriae divinae; nam
ultimus

ultimus Dei finis in creando hoc universo fuit gloria sua, quare ex hoc summo Dei fine motiva actionum nostrarum sumere debemus. Prima lex iuris naturæ est, *perface te ipsum*: quæ etiam debet esse motivum actionum nostrarum, quippe cum præcedenti quam maxime coniuncta est hæc regula. Quæcunque igitur actiones non ex his oriuntur motivis, sunt spuria, hinc transgressiones legis & peccata. IV. Ut ad rectos dirigantur fines. V. Denique ut hæc omnia habitualiter fiant. Iam omnium hominum experientiam testor, an quis gloriari possit, se hæc omnia præstitisse, vel præstare posse! Neque enim sufficit, ut quis per aliquod temporis spatium, quantum ipsi possibile fuit, omnes has leges observaverit, verum hic totius vitæ ratio est habenda, tunc enim peccatorum multitudo erit quam maxima. Contra quæ asserta cum nemo quidquam cum ratione dicere possit, concludimus, quod homo iam non aptus sit, qui legibus divinis postulatum obsequium præstet. Inde porro concludimus, homines prima sua dignitate ac præstantia excidisse, ita ut inepti sint facti, qui legem naturæ exactissime servant. Cum iam Deus cum actionibus nostris motiva, id est, præmia vel pœnas coniunxit, pœnæ ob violatam legem nos manent, & in miseriam infinitam incidimus, ex qua, nobis ipsis relictis, liberare non datur; nam præteritæ transgressiones sine satisfactione aboleri nequeunt, & peccandi nullus est finis. Non disquirimus iam, quo modo homo vires, quibus gaudebat, perdiderit. Satis mihi est, monstravisse, & alterum substitutionis vicariæ requisitum hic locum habere (§. V. n. II.). Per peccatum Deus ius postulandi obse-

obsequium ab homine non amisit, cum maxime, quoniam impotentiam servandi legem sua sibi culpa attraxit. Manet is in relatione ad Deum, & quoniam obligationem servandi legem non implevit, obligatio ad pœnam ipsum premit. Hanc vel ipse sustinere debet, vel alius, qui per substitutionem vicariam ipsius locum supplet.

§. VIII.

Qui iam alterius obligationem sibi imputare patitur, id vel amicitia, vel misericordia adductus, facit. In opere redemptionis Mediator, qui propter hominis imbecillitatem legem divinam implendi, personam eius in se recepit, tam amore in illum, quam misericordia est ductus. Num vero talis mediator adest? Sacrae hœc litterae edocent. Affirmant nempe, Iesum Christum, in quo natura divina cum humana in unitate personae quam arctissime fuerit coniuncta, tempore Herodis M. in Iudæa fuisse natum, anno ætatis suæ trigesimo & sequentibus doctorem egisse, doctrinam suam vita adeo sancta ornasse, ut nemo ipsum peccati alicuius insimulare potuerit, populoque viam ad Deum monstrasse, passum, mortuum esse, ex mortuis surrexisset, in cœlosque ascendisset, sicque amore nostri, quam nos merueramus pœnam, in se recepisset, nos Deo reconciliasset, nobisque ius ad salutem æternam paravisset. Singula probare, studebimus. Primo itaque certissimum est, & nemo negare audet, tot quippe testimoniis & Iudæorum & Ethnicorum stabilitum atque firmatum, tempore Herodis, Augusti, Tiberii in Iudæa hominem, nomine Iesu insignitum, triginta & plures annos vixisset, miracula edidisset, quæ neque

neque a Iudæis negantur, etsi ea extenuare & vi Sata-
næ perpetrata esse perhibent, & evincere conantur.
Porro, illum docuisse, de qua ipsius doctrina conferri
possunt narrationes Evangelistarum, quæ quidem tam
sana, pura atque pia fuit, ut neque atrocissimi Christi
hostes, illam aggredi, maculisque adspargere, aut fal-
sitate convincere potuerint. Tandemque Iudæorum
furore Ethnicis traditum atque cruci affixum fuisse.
Illa Christi mors crucis in disceptationem quoque non
venit, quippe quæ quam plurimis est testimoniis com-
probata, ita ut Christianorum hostes, mortem crucis
magistri sui illis exprobarint, eisdemque ignominiam
hoc modo adfricare tentarint. Verum enim vero
quæritur, qualem rationem mors hæc habuerit? Dan-
tur ex illis, qui se Christianos dicunt, qui illam tantum
martyrii fuisse contendunt, qua doctor & restaurator
vitæ sanctæ, doctrinam suam confirmare, nobisque
exemplum pietatis, constantiæ & resignationis in vo-
luntatem Dei suggerere voluerit. Alii vero, doctrinæ
sacræ scripturæ strictius adherentes, mortem Christi
satisfactoriam fuisse, recte contendunt, hancque sen-
tentiam ipsis divinarum litterarum effatis confirmant,
quæ perhibent, Christum loco nostri passum mortu-
umque fuisse, & pœnam, quæ ob transgressiones le-
gis nos manebat, in se suscepisse, sicque nos ab æterna
miseria liberasse. Ex multis illis locis, pro hac senten-
tia militantibus, sequentia excitasse sufficiet: Christus
ipse dicit Marc. X, 45. Matth. XX, 28. se dare animam
suam *λύτρον ἅντι πολλῶν pretium redemptionis pro multis.*
Si igitur Christus nos redemit, redemit nos a peccatis
nostris, hinc a pœna peccatorum, hinc obligationem

B

nostram

nostram in se recepit ac obliteravit, ergo pro nobis satisfecit, ergo mors Christi fuit satisfactoria. Præterea de vocula *ἀντι* observarunt Philologi, illud substitutionem denotare, ut videre est Matth. V, 38. ubi dicitur: *ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος oculum pro oculo & dentem pro dente*; & Luc. X, 11. *si piscem petierit filius, μή ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει ἀντὶ, num pro pisce serpentem dabit illi?* Mortem Christi satisfactoriam fuisse elucet quoque ex Act. Apost. XX, 18. ubi dicitur: *Christum sibi ecclesiam suo sanguine redemisse*. Unde patet, Christum cæterum sibi pretio, eodemque maximi valoris, sanguine scilicet suo in suum sibi peculium acquisivisse, conf. I Cor. VI, 20. Mors igitur Christi cruenta fuit satisfactoria, illam enim subiit, quo populum suum peccati ac mortis vinculis expediret, illumque per spiritum suum ita ornaret, ut populum peculii esse omnibus adpareret Tit. II, 14. Hunc finem per mortem Christi intentum fuisse, etiam Apostolus in Epist. ad Ebr. affirmat: mortem Christi factam esse *eis ἀπολύτρωσιν τῶν παραβάσεων in abolitionem transgressionum* Ebr. IX, 15. Ergo si transgressiones abolitæ sunt, pœna sublata & nos liberati sumus, ergo Christus pro nobis est substitutus, ergo mors ipsius fuit satisfactoria. Idem alibi dicit: *uno mortuo omnes mortui sunt*, 2 Cor. V, 15. Christus in negotio redemptionis spectatur tamquam caput repræsentativum, omnium illorum, qui corpus ipsius mysticum efficiunt: ipso igitur mortuo, omnes in illo mortui iudicantur, fructum mortis ipsius vicariæ percipiunt, propterea ilico subiicit, *καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν & pro omnibus*, vice, loco & bono omnium, *mortuus est.*
Caus-

lubentiam etiam demonstravit, ubi se hostibus suis lubentem obtulit Ioh. XVIII, 4-8. Christus, quoniam divina pariter ac humana constitit natura, utraque se se liberrime ad opus redemptionis determinare debuit. De divina natura nullum superest dubium. Quod humanam spectat, dici posset, illam, quoniam tunc, cum consilium pacis caperetur, nondum exstitit, libertate sua non usam fuisse. Sed responderetur: humana natura licet actu nondum exstiterit, potuit tamen illi, qui cogitationes animæ, illius propensiones ac inclinationes omnes, motiva pariter illarum, ab omni aternitate penitissime perspecta habuit, tamquam existens ac libere se ad redemptionis opus determinans, observari. Id ipsum etiam ex consideratione voluntatis demonstrari potest. Voluntas, etiam si liberrime agit, semper tamen agit ex motivis vel volendi, vel nolendi, eaque, si sunt magni momenti ac ponderis, ad difficillima voluntatem determinare possunt negotia. Iam in opere redemptionis, tot & tanta naturæ humanæ servatoris proposita sunt præmia, ut quocumque tempore exstitura esset, illud in se suscepturam fuisse, non sine ratione dicere queamus. Erant autem summa gloria, regnum aeternum non in ecclesiam tantum, verum etiam in universum mundum, & subiectio omnium hostium suorum Zach. VI, 13. Psal. II, 6. 8. CX, 1. seq. Luc. XXII, 29.

§. X.

Denique affirmamus, servatorem stupendum hoc onus ferre potuisse & ipso actu tulisse (§. V. n. V. & VI.). Ea, quæ Christus pro nobis præstare debuit, ad duo redeunt momenta, scilicet *actiones & passionibus*

nibus legem, quam nos perfecte atque exacte servare in hoc statu non possumus, pro nobis implere eique satisfacere, *passionibus*, malum nobis imminens avertere atque tollere debuit. Utrumque præstitit. Ad primum quod attinet, quoniam supernaturaliter erat natus, ipsa naturæ humanæ vi, illud præstare potuit. Etenim peccata ex triplici promanant fonte: ex peccato originali, quod per congenitam impuritatem in nos derivatum est, mala educatione, malis exemplis, ac peccandi habitu corroboratum. A Christo autem peccatum originale abfuit, quoniam, ut iam dictum est, non erat modo naturali natus, ut per generationem malum hoc ad ipsum non fuerit traductum. Facultates igitur animæ ipsius non erant, ut in nobis depravata & peccatum Adamicum ipsi imputari non poterat. Optima, usus est educatione, quippe qui a parentibus & ipsis sanctis piisque, in viis domini fuit eruditus: divina natura intellectui admirabilem cognitionem, scientiæ ac sapientiæ lucem infudit, voluntatem per efficacissima motiva ad bonum omne morale flexit, Luc. II, 52. Constans propositum, voluntatem patris facienda, ipsum præservavit, quominus malis exemplis ad vitia abriperetur. Sed nonne Christus præditus erat animi, quas appellamus, *passionibus*? omnino: sed negamus, illis in homine integro recti & sceleris puro mali aliquid inesse, cum ne quidem in nobis, si intra iustos detineantur cancellos, sint vituperandi. Quod ad *passiones* attinet, illæ, quoniam ira Dei in peccatores sat magna, imo infinita erat, infinitæ quoque esse debebant. Ad eas igitur supportandas, infinita requirerantur vires, quas, quoniam natura humana illis

prædita non erat, divina suppeditavit, quæ naturam humanam patientem suffulcit, eiusdemque passionibus infinitum pretium addidit. Merus homo pondus iræ divinæ sufferre non potest, quoniam inter vires illius finitas & infinitam pœnam nulla intercedit proportio, horrendis illis cruciatibus, in quibus ira Dei se prodat, succubisset: *frater fratrem redimere non potest.* Pl. XLIX, 8. Christus, in quo natura divina ac humana arctissimo vinculo coniunctæ fuerunt, potuit. Quo concessio, concedi debet, illam huic in opere redemptionis suppetias tulisse, quippe hæc fuit ratio coniunctionis. De coniunctione illa, satis luculenter testatur Cap. I. Ioh. præcipue v. 15. ubi dicitur: *Et verbum* (quo sine omni dubitatione secunda Deitatis persona indigitatur) *caro factum est, Et habitavit inter nos;* id est, quemadmodum sub externo symbolo olim in tabernaculo & templo priori habitavit, ita nostram induendo naturam, in illa vere *σωματικῶς* Col. II, 9. habitavit: quare Paulus iure optimo de ipsò pronunciat *Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί,* I Tim. III, 16. Hinc etiam in sacris litteris istiusmodi nomina, opera & honores eidem tribuuntur, ad quæ utraque natura concurrat, & in admiranda illa coniunctione rationem suam habent, *Et vidimus gloriam eius, gloriam ut unigeniti patris, plenam gratia Et veritate.* Christus quoque postulatæ legis omnino satisfecit. Tota eius vita testis est, quam exacte legem Dei impleverit. Qua pietate in Deum fuit? quo amore in Iudæos, ut ne quidem scelus eorum ipsis imputari voluerit? qua misericordia in errantes & deperditas oves domus Israelis? Ex ore eius nil egrediebatur falsi, neque inimici ipsius
unius

rianus peccati arguere poterant, unde satis patet, Christum legem divinam perfecte servasse. Ad passionem quod attinet, infinitas plane subiit, quod videre est ex iis locis, ubi de illis conqueritur Matth. XXVI, 38. Marc. XIV, 34. *anima mea contristata est valde usque ad mortem.* In horto sanguinem sudavit & angelus ipsum corroboravit Luc. XXII, 43. 44. in cruce pendens, moribundus exclamavit: *mi Deus! mi Deus! cur me deseruisti?* Matth. XXVII, 46. & Marc. XV, 34. Sed quæ ratio tantæ, quæ ipsum invasit, tristitiæ, quæ causâ, quare in adeo flebiles erupit eiulatus? Num igitur infirmior fuit martyribus, qui sæpe atroces cruciatus læti ac tripudiantes sustinuerunt? an de auxilio Dei, in quo tamen fiduciam suam repositam habuit, desperavit? Minime gentium. Maioris momenti aliquid subfuit, nempe omnium credentium peccata tunc expiavit, pena infinita, quam peccata hæc meruerant, humeris eius fuit imposita: hinc illa tristitia, hinc illæ querelæ, inde gravitas passionum ipsius. Quibus exantlatis, quo publicum aliquod testimonium innocentia ipsius ederetur, ac omnibus constaret, ipsum per passionibus ac morte sua grave aliquid ac momentosum effectui dedisse: stupenda mortem Christi comitabantur signa, obscuratio solis insueti tempore per horas aliquot durans; terræ motus; scissio velaminis templi, resurrectio nonnullorum sanctorum, ab aliquo iam tempore demortuorum, eorumque in urbe apparitio, quæ signa præsentium aliquos adegerunt, ut veritati luculentum darent testimonium, confitendo, Iesum vere esse filium Dei Matth. XXVII, 45-54.

§. XI.

§. XI.

In foro humano nemini, obligationem rei in se suscipere, personamque eius induere, datur, nisi sit, earum rerum, quibus obligatio tolli debet, plenus dominus, de alienis enim rebus nemo statuere atque dispo- nere potest: hinc obligationem alterius, rebus, in quas nullum habet ius atque dominium, tollere nequit. Hinc fit, ut in foro humano, sponsio illa non recipiatur, si quis vita sua obligationem, vel pœnam capita- lem tollere vellet, quoniam scilicet nemo vitæ suæ est plenus dominus. Hæc est regula æquitatis atque ius- titiæ. Cum iam hoc respectu, eadem sit ratio sub- stitutionis vicariæ in opere redemptionis, quæ est sub- stitutionis inter homines, eadem hæc quoque obser- vanda regula. Quoniam iam Christus vitam suam dando, nostrum reatum deleuit & expunxit, oportuit ipsum vitæ suæ dominum atque arbitrum esse, quo sic sua sponte agere posset. Sacræ id testantur littæ. In loco iam citato Ioh. X, 18. *nemo aufert*, inquit Chri- stus, *animam abs me, sed illam pono mea sponte, pote- statem habeo ponendi illam, & potestatem habeo resu- mendi eam.* In Christo cum natura humana divina arcto fœdere fuit coniuncta, ob quam coniunctionem eximia ipsi prærogativa & præstantia compete- bat: hinc cum esset *Dei in seipsum*, ipsi debebatur ius in pro- priam vitam. Reliquis hominibus ea de causâ non prius vitam suam ponere & stationem suam relinque- re licet, quoniam vitam suam Deo in acceptis ferre debent, & eos fines ignorant, quos Deus eorum ope vult consequi, isque actus esset violatio iurium, quæ Deus sibi soli reservavit: Christus vero, qui quæ Deus huma-

humanam naturam sibi aptaverat, factorum & finis existentiae suae plane gnarus erat, vitam suam ob hunc finem deponere potuit. Tandem vero Christus quoad humanam naturam ob motiva gravissima & ponderosissima, satisfactionem pro genere humano in se suscepit (§. IX.), hinc etiam penes eum esse debuit, vellet ne mortem subire, nec ne: hinc necesse fuit, ut vitae suae haberet potestatem, ut sic libertate sua uteretur, quae magnum in hoc opere constituit momentum. Sicque omnia requisita, quae ad substitutionem vicariam requiruntur, hic adsunt (§. V.), Christusque vere pro nobis substitutus est.

§. XII.

Christus in redimendis hominibus a peccatis eorumque poena, non id spectavit, ut homines ab omni obligatione liberaret, quo sic pro lubitu suo viverent, nulla cum actionibus suis coniuncta haberent motiva vel volendi vel nolendi, quo lege divina naturali & morali prorsus sint soluti; sed eos tantum ab iis obligationibus liberavit, quibus ipsi satisfacere plane non poterunt, hinc partem aliquam obligationum ferendam ipsis reliquit. Propterea conditiones nonnullas, salutis propter mortem suam impetrandae, constituit, quae sunt fides atque sanctitas. Has esse salutis impetrandae conditiones nemo facile negabit, ubi autem sunt conditiones, ibi dantur motiva, motiva cum actionibus semper sunt coniuncta, ubi est coniunctio motivorum cum actionibus, ibi est obligatio, ergo adhucdum obligati sumus, ergo Christus nos non ab omnibus obligationibus liberavit, si autem quis dicere vellet, Christum nos ob omnibus obligationibus liberasse, sed novas tamen

C

impo-

impofuisse, neque hoc omnino concedi potest, aut res prorsus ad idem rediret. Confligamus enim haec duo invicem: si Christus non venisset, tunc obligati fuiffemus ad Deum cognoscendum & colendum, vel ad legem naturæ observandum, Deus quippe cum totali & perfectissima legis observatione praemia, cum transgressione pœnas coniunxerat. Iam cum Christus apparuit; pariter obligati sumus ad Deum cognoscendum atque colendum, ad leges observandas erga nos ipsos & erga proximum: non quidem ut per officia hæc ius ad vitam æternam nobis paremus, sed ut ostendamus, nos illos esse, qui redemptionis Christi participes fuerint facti, & ut nos pro tanto beneficio gratos præbeamus. Quocum nostro obsequio ex gratia præmium coniunxit; cum pertinaci autem transgressione legis & spreto merito Christi pœnas connexuit. Ecce differentiam obligationum! in priori statu ad totalem & perfectissimam legis observationem: in posteriori autem statu ad observationem legis, quantum in nobis est, obligamur: si modo sancta fide ad Christum humillime confugimus, eiusdem meritum nobis vindicamus, & per ipsius spiritum ad imaginem Dei renovati, in boni ac recti studio, omnem integritatem ac debitam contentionem adhibemus.

§. XIII.

Hæc necessaria duximus monere, quo sic sequentia illis superstruere possimus & clariora fierent. Prius vero evincamus oportet, substitutionem vicariam Christi non contrariari optimo mundo, sed potius cum ipso optime concordare, quam demonstramus, illum non adversari perfectionibus Dei, unde magna ei ad-

funde-

fundetur lux. Alibi demonstratur, mundum huncce omnium possibilium esse optimum; illum igitur locum, qui de hac veritate dubitat, adeat: nostrum hic non est, illam evictam dare. Potius leges eius ex eiusdem notione evolvemus, ostendemusque, substitutionem illam vicariam cum illis concordare. Mundus est series rerum sibi coordinatarum & se invicem subsequen-
tium: iam præstantia mundi inde diiudicatur, si in hac serie rerum sibi coordinatarum & se invicem subse-
quentium, plures dantur perfectiones, quam in cete-
ris; & optimus mundus est illa series rerum, in qua plurimæ dantur perfectiones. Cum igitur hic mun-
dus sit optimus, plures hic debent inveniri perfectio-
nes, quam in reliquis. Hinc sequentia ducimus axio-
mata: I. Tot in hoc mundo dari perfectiones, quot
possibiles sunt. II. Tantis hic mundus gaudere debet
perfectionibus, quantæ possibiles sunt. Quæ dua
positiones ita evidentes sunt, ut nulla probatione ege-
ant, siquidem ex ipsa fluunt definitione. III. Quo hæ
perfectiones ponderosiores habent consequentias, eo
melior est mundus, etenim res quæque ex suis conse-
quentiis solet diiudicari, quamquam non solum inde
iudicetur. Hinc cum perfectio ex suis consequentiis
diiudicatur, eo maior erit perfectio, quo ponderosio-
res sunt consequentiæ, & quo maior est perfectio, eo me-
lior est mundus. IV. Perfectio partium constituit per-
fectionem totius; nam perfectio est consensus vario-
rum ad unum, iam si partibus non inesset perfectio,
esset in iisdem dissensus, partes vero, quæ inter se dis-
sentiunt, ut ita loquar, non possunt conferre aliquid ad
consensum totius. Hinc partibus mundi, seorsim spe-
ctatis, debet inesse perfectio, quo sic inde nascatur per-
fectio

fectio mundi universalis. Attamen non contendimus, partibus quibusdam non posse inesse imperfectionem quandam, sed potius dicimus imperfectionem partis alicuius non nunquam conferre ad perfectionem totius, quamquam hoc non subvertit canonem nostrum, sed est tantummodo exceptio quædam illius regulæ, cuius ratio aliunde petenda; non est quoque semper imperfectio, quæ talis videtur. Hinc sequitur V. quo plures partes perfectione gaudent, eo perfectius est totum, ergo & mundus. VI. Si perfectiones in partibus mundi reperiuntur, quæ plus conferunt ad ultimum Dei finem, maioris sunt momenti, quam si partibus minoris momenti insunt. VII. Omnes mundi perfectiones debent tendere in salutem creaturarum & gloriam Dei, perfectio mundi enim consistit in consensu variorum eius ad unum: iam illud unum est salus creaturarum & gloria Dei, ergo mundus optimus inde diiudicatur, si plus confert ad salutem creaturarum & gloriam Dei, quam alii. VIII. Hinc perfectio partis alicuius non debet contrariari ceteris perfectionibus mundi; sic enim oriretur dissensus, qui tamen tollendus est, sicque finis mundi non obtineretur. IX. Perfectio mundi ex nexu rerum naturali resultare debet; nam perfectio est consensus variorum, varia autem consentire nequeunt, nisi unum sit ratio alterius & hoc tertii, si autem unum est ratio alterius, tunc res invicem sunt connexæ, hinc perfectio mundi ex nexu rerum naturali, earumque viribus, quas Deus ipsis indidit, oritur; ita ut in mundo corporeo omnia ex legibus mechanicis procedant, & in mundo spirituali spiritus ex motivis, viribus suis, & connatis & acquisitis, agant

agant & operentur, quæ cum sunt, res dicuntur *naturaliter* procedere. X. Attamen, si vires naturales deficiunt, ob gravissimas causas *miracula* locum habent. Primo namque, mundus omnesque eius partes sunt contingentes, hinc mutabiles & mutari possunt: miraculum autem est eventus, viribus supernaturalibus productus, hinc est mutatio rerum contingentium mundi, ita ut eventus, qui tali modo evenire deberet, iam per miraculum alio modo eveniat. Iam cum eiusmodi mutatio per optimum mundum sit possibilis, possibilita etiam sunt miracula. Præterea Deus miracula ob gravissimas causas perpetrans, ipsa producit in salutem creaturarum suamque gloriam, iam salus creaturarum & gloria divina est finis optimi mundi, ergo cum ipso concordant, & miracula in optimo mundo locum habent. Effet quidem ea ipsa perfectio, quæ per miracula efficitur, maior, si effet effectus virium naturalium optimi mundi, verum cum vires eius sint limitatae, omnia illa mala, quæ in mundum irrepserunt, quæ fini ipsius omnino contrariantur, eumque subvertunt, tollere non possunt. Si igitur illa mala, quæ harmoniam optimi mundi impediunt, sublata Deus vult, hoc ope miraculorum fieri necesse est.

§. XIV.

Per substitutionem vicariam Christi, omnes in eum credentes salvantur, id est, pœna peccata subsequens tollitur, hinc obligationibus ab ipsis violatis satisficit, ergo & præmiis afficiuntur, quæ erant motiva ad observandas obligationes & officia, ergo aterna beatitudo ob id meritum Christi ipsis adiudicatur. Eorum iam infinitus est numerus, hinc non solum tot homines

servantur, verum etiam gloria Dei promovetur, dum illi servati, hoc, quo affecti sunt beneficio, permoti, infinitas Deo ac Christo agunt gratias, & pietatem, quantum ipsis possibile est, colunt. Nam intellectus eorum emendatur, voluntas sanctificatur, hinc Dei opera eiusque perfectiones melius cognoscunt, & maiestatem, bonitatem, sapientiam, aliasque ipsius virtutes deprædicant, ac in nomine Iehovæ gloriantur. Actionibus quoque bonis ac vita sancta atque pia, quantum per vires, sibi per gratiam impertitas, fieri potest, illum imitantur & honorant. Huc accedit, quod gloria Dei optime per creaturas rationales promovetur, quod multifaria fit ratione. Illa quidem satisfactio miraculosa est, verum miracula in optimo mundo locum habent (§. XIII. n. X.): ubi tamen notandum, licet vires naturales ad illam præstandam non suffecerint, illis tamen non contrariari, potius easdem renovare, augere, provehere ac perficere: præterea tam graves atque momentosas habet consequentias, quibus malum e mundo eliminatur, adeoque cum nexu rerum naturali optime consentit. Quo ipso patet: I. substitutione vicaria Christi perfectiones mundi multiplicari atque augeri (§. cit. n. I. II. III.), cuius quippe fructus in omnem perdurant æternitatem. II. Substitutio vicaria partem mundi, quæ ad finem ultimum Dei plus confert, scilicet creaturas rationales, perficit; iam vero perfectio mundi nascitur ex perfectione partium, & quo plures, quo partes maioris momenti perficiuntur, eo melior est mundus (§. cit. n. IV. V. VI.): hinc satisfactio Christi confert ad optimum mundum. III. Satisfactio Christi promovet gloriam Dei & salutem creatura-

turarum rationalium, iam vero finis optimi mundi consistit in gloria Dei & salute creaturarum (§. cit. n. VII.), ergo satisfactio Christi promovet finem mundi. IV. Perfectiones, ex satisfactio Christi proficiscentes, non contrariantur reliquis perfectionibus mundi, quibus quippe idem est finis: nam quæcunque ad unum finem concurrunt atque consentiunt, sibi non contrariantur. Si cuidam perfectioni contrariaretur, posset libertati noxia esse, quod autem minime fit. V. Quamquam satisfactio Christi sit miraculosa, non contrariatur tamen optimo mundo, uti iam ostendimus. Sic, quod volumus, efficitur, neque hoc solum, verum etiam, quod substitutio Christi ceteras mundi perfectiones in maiorem posuerit lucem atque gradum. Bonum, quod in creaturis erat, promovit atque insignem in modum auxit (§. XII.), reduxit veram atque genuinam virtutem, hominibus copiam fecit Deum rite cognoscendi atque colendi. Et quamquam non omnes homines rectam hanc viam insistant, permultis tamen hæc gratia contingit, ut virtutem, pietatem, amorem in proximum, temperantiam, pacem, patientiam, constantiam colant, sicque felices evadant.

§. XV.

Idea, quam nobis de Deo, & a priori per ratiocinia & a posteriori formamus, & quam nos sacra scriptura edocet, eundem nobis ens perfectissimum sistit. Hæc de Deo notio demonstrat, illum omnes possidere perfectiones, quæ in spiritum cadere possunt: & Deum has perfectiones in summo possidere gradu, qualem nempe consensus inter perfectiones Dei, earundemque harmonia permittit. Ille, verbi causa, est sum-

summus bonitatis eius gradus, si regulis sapientiæ conformis & accommodatus est. Etenim si cum illis non concordaret, esset inter eas dissensus, qui esset imperfectio, quæ in Deum cadere nequit. Hinc illa regula salva est & certissima, quod una Dei perfectio alteram circumscribat, hinc non est imperfectio, quæ infinitati Dei contrariaretur. Hic est ille, summis perfectionibus præditus Deus, quem tota reveretur natura, quemque creaturæ glorificant omnes. Perfectiones divinæ sunt vel intellectuales, vel ad voluntatem pertinentes, utraque pernecessariæ & venerabiles. Nostrum autem institutum postulat, ut posteriores potius consideremus, quam priores: etenim si substitutio vicaria Christi adversaretur perfectionibus Dei, esset contraria perfectionibus voluntatis, bonitati, sapientiæ, iustitiæ, quibus addere possumus maiestatem divinam: quæ perfectiones obiectum erunt nostræ meditationis, quibus si substitutio vicaria non contradicit, non contradicit perfectionibus Dei generatim spectatis.

§. XVI.

Habitus aliis bona præstandi est omnino perfectio spiritus, & vocatur, quia alii bonis afficiuntur, bonitas. Iam cum Deus omnes illas perfectiones possideat, quæ in spiritum cadunt (§. XV.), bonus est: ac quoniam perfectiones suas in summo possidet gradu, infinite bonus est. Quod tamen non ita est accipiendum, ac si cuique creaturæ tot bona tribueret, quot in se & absolute spectata admittere potest, sed cum quæque creatura sit in nexu cum reliquis, in eiusmodi casu semper nexus universi est spectandus. Sic enim apparebit, multa per se & absolute spectata esse possibile, quæ
tamen,

tamen, in nexu spectata, sunt impossibilia, v. c. esset absolute spectarum possibile, ut hic vel ille esset dives, aut potens, nam idea hominis non contradicit prædicato divitis vel potentis, tamen in nexu optimi mundi potest idea huius vel alterius hominis contrariari idea divitis vel potentis. Hinc sequitur, ideam optimi mundi esse normam atque regulam bonitatis divinæ. Hoc idem est cum eo, quod demonstravimus §. XV, quod nempe una Dei perfectio sit norma atque regula alterius. Iam cum optimus mundus quasi sit centrum perfectionum divinæ & speculum, in quo omnes perfectiones divinæ concurrunt, optimamque constituunt harmoniam, contrariaretur omnino bonitas reliquis Dei perfectionibus, si optimo mundo contrariaretur. Præterea optimus mundus est opus Dei, & perfectionum eius, iam Deus nil aliud produxit, quam quod cum perfectionibus eius potest consistere, iisque dignum est. Est igitur bonitas divina, illa Dei perfectio, qua cuique creaturæ tot bona tribuit, quot per nexum optimi mundi illi tribuere potest.

§. XVII.

Deus, dum unicuique creaturæ tot bona tribuit, quot per nexum mundi possibilia sunt, nullum alium bonitatis suæ habere potest finem, quam salutem creaturarum. Nihil aliud enim intendimus, si quem bonis adficimus, quam ut eundem perfectiorem reddamus, iam perfectiorem aliquem reddere, & salutem eius promovere est unum idemque, ergo bonitatis divinæ finis est salus creaturarum. Cum hoc asserto optime consistere potest, quod finis ille sit gloria Dei, per salutem enim creaturarum optime illa gloria promovetur, ergo

D

hæc

hæc ambo coincidunt. Insuper in posteriori asserto caute est versandum, ne summo numini aliquid adscribamus, quod illo indignum sit. Quo minus bonitas Dei unicuique creaturæ tot bona tribuat, quot absolute & per se spectata, possibile sunt, impedit nexus optimi mundi (§. XVI.). Quæcunque igitur bona creaturis tribuenda, cum optimo mundo simul stare possunt, illa Deus creaturis tribuit. Hinc has ducimus positiones: I. Deus omnia illa bona creaturis præstat, quæ per optimum mundum sunt possibile. II. Quæcunque bona non contrariantur optimo mundo, ea Deus creaturis tribuit. III. Si Deus aliquod bonum, quod optimo mundo non adversatur, non tribuisset, tunc ipse bonitati suæ contrariaretur. Quæ omnes regulæ satis luculentæ sunt, & ulteriori probatione non egent; quippe bonitati divinæ sunt essentielles, earumque falsitatem nemo ostendere poterit, nisi definitionem nostram falsitatis arguat atque subvertat.

§. XVIII.

Cum bonitatis divinæ obiectum sit salus creaturarum (§. XVII.), homo eiusque salus huc eo magis pertinet, quoniam plus confert ad optimum mundum & ultimum Dei finem, quam aliæ creaturæ. Illam hominis salutem Deus omnibus illis modis promovere studet, qui nexu rerum mundi optimi non contradicunt (§. cit.): iam vero satisfactio per Christum facta non contradicit optimo mundo (§. XIII. XIV.), hinc quoque bonitas Dei per hanc viam homines servare studet ac studuit, etiamsi modus hicce miraculosi quid habet, nam miracula hic locum habent (§. XIII. n. X.). Quin imo Deus, si hoc neglexisset, ipse bonitati suæ fuisset contra-

contrariatus, dum bonum, quod per optimum mundum possibile fuit, creaturis non tribuisset (§§. cit.), quod de Deo cogitare nefas est, quippe per bonitatem voluit & per omnipotentiam potuit hoc bonum creaturis tribuere. Bonitati divinæ hoc quoque obesse non potest, quod iustus pro iniustis, insons per fontibus mortem & pœnas subiit, nam Christus vitæ suæ plenus erat dominus (§. XI.) liberrime se ad hanc satisfactionem determinavit, (§. IX.) denique etiam maximum & plane eximium tulit laborum suorum præmium, summam scilicet gloriam & exaltationem (§. cit.). His omnibus simul sumtis, nihil iure bonitati divinæ obiici, nullo modo illa accusari potest, potius Deus convenientissime bonitati suæ egit.

SCHOL. Huc etiam referri potest amor Dei in creaturas, vi cuius earum, ubi in miseriam sunt prolapsæ, miseretur, ipsis potentia ac gratia sua succurrit, eam sublevat atque tollit, qui amor in sacra scriptura motivum consilii pacis exhibetur.

§. XIX.

Ens rationale, dum agit, actionis suæ finem sibi proponit: iam finis obtineri non potest, nisi adhibeantur media ad finem consequendum apta: hic actus eligendi actionis suæ finem, & media ad illum necessaria, dicitur *sapientia*. Quæ cum est perfectio spiritus, Deus quoque illam possidet, ac quoniam perfectiones suas in summo possidet gradu, sapientissimus est: Est igitur sapientia divina illa Dei perfectio, qua optima media ad optimos fines consequendos eligit: quæ duo nisi observaret, contra summam suam sapientiam ageret, quod esset contra ideam entis summi atque perfectissimi.

fimi. Hinc sequitur I. Deus optimum sibi proposuit in operibus suis finem. II. De quocunque fine demonstrari potest, illum fuisse optimum, de illo etiam eo ipso demonstratum est, Deum hunc elegisse, ac non contrariari sapientiæ divinæ. Sapientia enim Dei regulis est adstricta, atqui optimus finis est ex illis regulis, ergo a sapientia divina intendi debet. Ex hac ipsa ratione III. dicimus: de quocunque fine ostendi potest, illum non esse optimum, de eo ostensum est, Deum hunc non elegisse. IV. Deus optima, ad optimos fines consequendos, eligit media. V. De quocunque medio demonstrari potest, esse illud optimum ad finem Dei obtinendum, de illo eo ipso demonstratur, sapientiæ divinæ non contrariari, & Deum elegisse, ratio est eadem, quæ allegata fuit n. II. VI. De quocunque medio demonstrari potest, illud non optimum fuisse, ad finem Dei consequendum, de eo quoque affirmari potest, illud Deum non adhibuisse, neque adhiberi potuisse, sicque sapientiæ Dei contrariari.

§. XX.

Ostendimus §. XVII. salutem creaturarum cum gloria divina simul sumtam, esse ultimum & optimum Dei finem: iam cum Deus optima media ad optimum suum finem elegerit (§. XIX. n. IV.), optima illa media dirigit ad salutem creaturarum, quoniam illa summus & optimus eius est finis. Hinc adseverare possumus: I. Quicquid facit ad salutem creaturarum, neque optimo mundo contrariatur, illud ad optima media pertinere, est censendum, Deumque hoc elegisse (§. citat. n. V.) & contra ea II. quicquid saluti creaturarum obest, cuiusque contrarium per optimum mundum est possi-

possibile, illud non ad optima Dei media pertinere est censendum. Consequenter etiam prius non contrariatur sapientiæ divinæ, sed potius cum ea concordat, posterius vero illi contrariatur, sicque per perfectiones divinas est impossibile.

§. XXI.

Omne id, per quod aliquid actuatur, vel actuale fit, est medium: per substitutionem vicariam Christi omnino aliquid actuatur, nempe peccata hominum, eorumque pœnæ ab iis in Christum derivantur, immunes fiunt a reatu, sicque servantur & beatitudinis æternæ fiunt participes, quæ res adhuc ultiores habet consequentias: ergo substitutio vicaria Christi pro nobis est medium ad hominum salutem. Sed quæritur: an hoc medium non adversetur sapientiæ divinæ? per substitutionem vicariam bonum illud, quod in quibusdam adfuit hominibus, promovetur (§. XII.), sicque perfectio mundi augetur, alia insuper bona, supra memorata, quæque per nexum optimi mundi non sunt impossibilia, sed maxime cum ipso conveniunt, & optimus mundus exigit, (§. XIII. XIV.) hominibus tribuuntur, ergo satisfactione Christi, bonum creaturarum, hinc earum perfectio, hinc earum salus promovetur, ergo est medium ad summum Dei finem, & sapientiæ eius non contradicit (§. XX. n. I.). Contra ea, si Deus hoc medium non elegisset, imperfectio hominum & absentia horum bonorum, nec non suppressio boni illius, quod iam in hominibus aderat, esse debuissent media ad summum Dei finem: cum autem per carentiam alicuius boni, quod adesse potuisset, & suppressionem alicuius boni, quod promoveri debuisset, perfectio mundi non ad iustum provehitur gradum, hoc medium omnino

pientia divina fuisset contrarium (§. cit. n. II.). Quamquam enim substitutione Christi non omnium hominum peccata tolluntur, sicque omnes servantur, indeque dici posset, malum aliquod, hinc imperfectionem quorundam hominum esse medium ad summum Dei finem, adeoque etiam malum & imperfectionem hominum in genere, posse esse medium, & quidem medium eiusdem valoris quam satisfactio Christi, ad summum Dei finem: tamen hoc non sequitur: nam I. imperfectio & malum hominum damnatorum, vel damnandorum, est quidem medium ad summum Dei finem, quoniam aliud per optimum mundum, respectu horum hominum, possibile non est. Etenim si eiusmodi homines servari debuerint, essent ad salutem suam, id est, ad fidem & sanctitatem cogendi, quoniam sua sponte sese ad illam determinare nolunt: libertas vero creaturarum rationalium maior est optimi mundi regula, quam horum hominum salus, ergo ne Deus potiore regulam violaret, hanc imperfectionem permittere debuit. Insuper etiam, cum optimus mundus sit speculum & centrum perfectionum divinarum, Deus ipse sibi adversatus fuisset, si potiore regulam violasset, ut minor salva maneret. Sed iam II. alia prorsus est ratio hominum servatorum, vel servandorum, hi se liberrime ad acceptandam satisfactionem, hinc ad fidem & sanctitatem, hinc ad salutem ipsis oblatam, determinant, ergo impedimentum salutis, quod in prioribus erat, hic abest, hinc eorum respectu melius medium datur, & quidem per optimum mundum possibile. Si igitur Deus sapientia sua convenientissime agere voluit, hoc medium ipsi respectu horum hominum fuit eligent.

eligendum, & omiffio huius medii fapientiae divinae fuiffet contraria, dum aliquod medium falutis creaturarum fuaeque gloriae fuiffet poffibile, quod non adhibuit (§. X. XI. n. VI.). Hinc refultat, utrumque illud effe medium ad fummum Dei finem, pofterius autem melius, quam prius. Hinc efficitur, fi Deus hoc medio non ufus fuiffet, illum non optimum habuiffe finem, fcilicet finis eius tunc fuiffet, ex malis creaturarum fibi gloriam parare, quae tamen ex earum falute melius paratur, infuper illa falus hominum non pertinuiffet ad fummum Dei finem (§. cit. n. III.). Hinc hoc medium ex omni parte fapientiae Dei eft conforme, quinimo illi eft neceffarium.

§. XXII.

Si Respublica bene eft adminiftranda, non omnia per bonitatem debent dirigi, quae fcilicet fapius ad bonum finem obtinendum non optimis uteretur mediis, vel mediis in mala degenerantibus: hinc illi iufti limites funt figendi, intraque cancellos fuos eft constringenda, quo fic omnia bene confentiant. Illud, quo bonitas debet temperari, eft fapientia, quae fcilicet convenientias rerum obfervat, quaeque videt, quamnam fint optima media ad finem obtinendum. Hae duae perfectiones coniunctae femper ex aequo bonoque agunt, nempe bona impertiendo, ubi locum habere poffunt, illis fubditos privando, vel mala infligendo, ubi alia medicina non invenitur. Perfectio hinc refultans *iufitia* dicitur. Eodem modo fe habet iufitia divina, quae fcilicet eft, bonitas eius cum fuma Dei fapientia coniuncta. Ex hac definitione fequentes ducimus propofitiones: I. In iufitia Dei femper adefl eiusdem bonitas.

II. Sa-

II. Sapiencia illa cum bonitate coniuncta, tunc tantum creaturas bonis privat, malaque illis infligit, cum suadet necessitas & summus Dei finis. III. Hinc si bonum loco mali, salva Dei summa sapientia, potest tribui, iustitia Dei potius bonum eligit, quam malum. Etenim si iustitia divina sic non esset comparata, quodammodo caeca dici posset, quæ bonum aut videre, aut facere nollet, & caderet in eam illud: summum ius, summa iniuria. IV. Quodcunque igitur bonum creaturis tributum, vel tribuendum non adversatur neque bonitati, neque sapientiæ divinæ, id etiam iustitiæ Dei non adversatur. Si enim, quod neque bonitati, neque sapientiæ contrariatur, contradiceret iustitiæ divinæ, iustitia illa essentialia quædam haberet, quorum rationes neque bonitati, neque sapientiæ inessent; quod vero cum locum habere non potest, rectam omnino hanc positionem ducimus. V. Quodcunque malum creaturis infligendum contrariatur bonitati & sapientiæ Dei, illud quoque contrariatur eiusdem iustitiæ, ratio est eadem, quæ n. IV.

§. XXIII.

Duo hic nobis occurrunt momenta: Iustitia Dei in substitutione vicaria, & circa hanc & circa illam partem versari, ac se exferere debuit. Iustitia Dei se demonstravit in hominibus redemptis, eo, quod in opere redemptionis & bonitatem & sapientiam suam manifestavit, quæ constituunt iustitiam; eo, quod homines illo bono non privavit, quod per nexum rerum erat possibile; eo, quod loco mali bonum illis tribuit, cum illud neque bonitati, neque sapientiæ eius contradiceret (§. XVIII. XXI. coll. cum §. XXII. n. III. IV.); eo, quod

quod malum a creaturis averruncavit, quod creaturis infligendum, contrarium esset & bonitati & sapientiæ eius (§§. citat.). Fortasse nonnullis paradoxum videbitur, quod exinde, quoniam Deus homines non illis bonis privavit, quæ per bonitatem & sapientiam eius sunt possibilis, demonstrare conatus sim, Deum hic iustitiam suam exeruisse: sed horum hominum falsus de iustitia divina conceptus in culpa est, quod sic ratiocinentur. Num iustitia tantum punit & destruit? num sese oblectat malis aliis infligendis? nonne ipsi tam essentielle est, bonum tribuere, si possibile, quam illi essentielle est, malis afficere, si necessitas urget? hi homines si iustitiæ Dei non sapientiam, certe tamen bonitatem adimunt, si bique monstrum aliquod fingunt, quod neque cum ratione, neque cum sacra scriptura consistere potest. Sed iam redeamus in viam. Deus iustitiam suam exeruit quoque, eo, quod peccata, eorumque consequentias non impunita dimisit, siquidem hoc & sapientiæ eius & fini & optimo mundo fuisset contrarium, & quamquam non in homines peccatores animadvertit, tamen in eum, qui pro iis substitui voluit. Iustitia Dei circa fidei usorem versata quoque est, ac fidei usio optime cum iustitia illa potest consistere. Etenim Deus bonum publicum ante oculos habet, in hoc omnis eius stat cura: hinc iustitia Dei iure, cura boni publici dici potest. Iam huius fundamentale est statutum & lex, quod, si malo aliquo minori, maius possit averti & contra eximium bonum produci, quod alias intercidisset, tum minus hoc malum est admittendum. Deus igitur, curam boni publici gerens, malum, quod servatori generis humani obtigit & pressit, tanquam minus malum admittere,

E

tere,

tere, salva sua iustitia, potuit voluitque, quo sic eximium illud bonum, salus nempe creaturarum rationalium, & hinc gloria divina promoveretur. Neque caruit hic servatoris exantlatus labor suo præmio (§. IX.), ut hinc iustitia Dei potius eluceat: & servator sese liberrime ad hoc opus determinavit (§. cit.), & plenum habuit in vitam suam & fata dominium, hinc ut ens rationale, his perfectionibus præditum, ipse de se statuere potuit.

§. XXIV.

Deum ens summum & perfectissimum in excellentissimo conspicimus gradu & fastigio, cui omnes obediunt creaturæ & præcepta eius exsequuntur. Hic ille est, quem cælum & terra non capiunt, cuius cogitationes non sunt cogitationes hominum & cuius viæ non sunt viæ hominum, qui est lux, ad quam nemini accessus patet. Hic est ille conceptus, quem sibi homines de maiestate divina formant, neque iniuria, etenim sublime & excelsum aliquid illi inest, quod nos neque capere, neque cogitationibus assequi possumus. Generatim igitur loquendo, dicere licet, Maiestatem divinam in perfectionibus eius simul sumtis, strictius autem loquendo in omnipotentia eius, cum summa sapientia coniuncta, consistere. Quæ notio in sensu strictiori omnia essentialia eius comprehendit, quicquid enim de Maiestate prædicatur, ad illa referri potest: & summa potentia sine sapientia non est nisi iniustissimus rerum abusus, & sapientia sine summa potentia non constituit maiestatem, sed sapientem tantum facit virum. Quæ notio summum quoque comprehendit intellectum. Si igitur substitutio vicaria non adverbium debet

debet maiestati divinæ, debet convenire summo Dei intellectui, ita ut Deus medium illo melius invenire non potuerit: debet dignum esse potentia eius per sapientiam directa. Ad prius decidendum, omnia huius momenta rite sunt perpendenda. Substitutio hæc, uti illam explicuimus §. VI - XII, non contradicit optimo mundo, non subvertit libertatem hominum, homo pro hominibus satisfecit, ex illo scilicet creaturarum genere, quod peccaverat, verum ille cum natura divina coniunctus. Tandem per illud medium tantum boni in mundum invehitur, quantum per aliud non expectes, non solum enim tot hominum myriades servantur, qua conservatione gloria Dei promovetur, verum etiam fideles in hac rerum serie versantes, omni virtutum genere ornantur, & bonum, quod in ipsis est, nova vsque augmenta capit. Quale igitur medium adhiberi potuisset, quod tam felices & ab omni parte beatas habuisset consequentias? nonne hoc est summi intellectus divini opus? Nam limitibus circumscriptus intellectus tot varia & mirabilia tam scito ordine coniungere, aut invenire, vel saltem coniectura assequi non potuisset? Hinc elucet, opus hoc redemptionis esse quoque omnipotentia Dei dignum, in eo enim Deus illam sicut in creatione demonstrare potuit, & demonstravit, & quidem illam cum summa sapientia coniunctam, per eamque directam. Nonne vero Maiestate divina indignum censeretur, quod natura divina cum humana fuerit coniuncta? minime vero. Non enim dicitur: Deus pro hominibus satisfecit, Deus passus est, sed hæc actiones habent suam relationem ad utramque Christi naturam, ita tamen ut humanam passiones, quibus sa-

factio præstatur, sufferentem sustinuerit. Num igitur Deo indignum est, quod modo supernaturali & miraculoso in naturam humanam operatus fuerit? Quod sese huic associaverit? quod illi immediate tot & tantas tribuerit vires, quot & quantæ ad hominum redemptionem sufficiebant? Impossibile est, ut Maiestate divina indignum esset id, quod ad optimum mundum requirebatur, id, quod bonitati, sapientiæ, iustitiæ eius convenit, per quod gloria ipsius promoveretur, &, ut uno diem verbo, quod ultimo & summo eius respondet fini.

§. XXV.

Quæ exposuimus §. XVI–XXIV. sacra scriptura confirmat atque docet, quod scilicet substitutio illa vicaria non solum non repugnet perfectionibus Dei, sed potius easdem ornet & in maiore ponat luce. *Qualem nobis pater dedit amorem, inquit Ioannes 1 ep. III, 1. ut filii Dei vocemur, i. e. simus, quales nempe ante applicationem redemptionis Christi non eramus, propter peccata nostra gravia, quæ inimicitiam ponunt inter hominem deumque. Admiratur igitur immensam Dei bonitatem, quæ ipsum adegit, ut homines tanta felicitate bearet. O! qualis profunditas & divitiarum & sapientiæ & cognitionis Dei! quam inscrutabilia iudicia eius, quam incomprehensibiles viæ eius! Rom. XI, 33. locutus paulo antea erat de misericordia Dei, quæ omnium miseretur Rom. XI, 32. Idem pronunciat Ephes. II, 4–7. Deus autem, inquit, qui dives est misericordia, nos mortuos vivificavit una cum Christo, & resuscitavit & posuit nos in supra celestibus in Christo Iesu, ut demonstraret seculis futuris superabundantes*

tes divitias gratiæ suæ pro sua benignitate in nos per Christum Iesum. Tandem Paulus in hæc prorumpit verba: quod impossibile erat legi, quæ per carnem infirmata erat, ipse peregit Deus, misitque filium suum, in similitudine carnis peccati, Rom. VIII, 3. Quibus verbis demonstrat, hoc esse opus omnipotentia divina, eiusdemque summæ sapientia: cum per legem, cui homo postulatum obsequium causa infirmitatis suæ præstare non poterat, via ad vitam non amplius pateret, nostræ infirmitati per filium suum Deus succurrit. Hic enim, quod Phil. II, 6-8. docet: non rapinam esse duxit, similem esse Deo, sed semet ipsum exinanivit, formam servi adsumens, sicque hominibus similis factus. Non igitur est indignum Deo, quod divina pariter ac humana natura in una fuerit coniuncta persona, nec propterea divina natura detrimenti aliquid est passa: opus hoc mirabile, ex optimo, sapientissimo atque benignissimo consilio Dei proficiscens, non potuit non omnibus numeris atque partibus esse absolutum atque perfectum. Quanta sit perfectio, inde in homines resultans, sacrae literæ satis deprædicant. Locus Pauli Tit. II, 14. insignis est prorsus: *Christus se ipsum, inquit, dedit pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate & purgaret sibi populum peculiarem, æmulum bonorum operum.* Sicque in his ratio & sacra scriptura optime concordant, indeque solidissimum fundamentum huic doctrinae subternitur.

§. XXVI.

Posset quæri, an Deus, cuius iustitia homo se rem fecerat, hanc Christi pro hominibus exhibitam

solutionem accipere potuit? Ad quam quæstionem
 respondemus: Deus hunc mundum, quantum possi-
 bile, bonum & optimum esse voluit, eumque talem
 creavit: homines autem libertate præditi, eademque
 minus recte usi, per lapsum malum in mundum in-
 troduxerunt, hinc ille deterior factus. Sed Deus pro
 sapientia sua atque bonitate imperfectioni mundi me-
 deri voluit. Iam illos tres nobis repræsentemus casus
 possibiles: aut Deus malum omnino impune permit-
 tere; aut de iustitia sua remittere debuit, non plus ab
 homine exigendo, quam in hoc statu depravato im-
 plemente potest, vel satisfactionem ab hominibus ipsis ac-
 cipere, & cum hoc possibile non est, permittere, ut
 unus pro multis satisfaceret & postulata præstaret.
 Primum illud plane admitti nequit, adversatur quip-
 pe ultimo Dei fini, non enim mundus ea sub circum-
 stantia fuisset speculum perfectionum divinarum, non
 demonstrasset in ipso summam suam sapientiam, ne-
 que maiestatem, neque summum suum intellectum
 declarasset, imo mundus fuisset domicilium omnium
 malorum, eo magis Deo indignus, cum medicina ipsi
 adferri potuisset. Neque alterum illud cogitari pot-
 est, quod Deus de iustitia sua remiserit; illa quippe
 summo enti est essentialis; hac igitur ratione Deus si-
 bi ipse contrariatus fuisset, quod impossibile: nec ma-
 lum, iam in mundum investum, fuisset sublatum, ne-
 que gloria Dei hac ratione manifestata, nec salus ho-
 minum promotâ fuisset, quo enim titulo Deus illos
 beare, quas ob causas æterna illas afficere potuisset
 beatitudine? ob quod meritum? Etenim homo sibi
 ipsi relictus, sine exhortationibus cœlitus datis, sine
 moti-

motivis ponderosissimis, sine recta institutione, sine certa spe, sine vorticordia vi spiritus sancti plus mali quam boni perpetrat, illudque, quod certo aliquo respectu bonum dicitur, non ex certo & iusto promanant fonte atque motivo, ergo nulla adest causa impulsiva, cur Deus illos præmiis afficeret. Si dicitur: Deus per bonitatem suam præmiis eos mactare poruit, respondemus: bonitas Dei ceteris eius perfectionibus non potest contradicere, & debet cum optimo mundo consentire, eiusmodi autem consensus hic non datur, nulla adest ratio, cur bonitas divina sic determinaretur, nam in satisfactione Christi, meritum illius est ratio impulsiva & determinans, cur Deus homines aeterna salute beet. Qui etiam est ultimus modus, quo Deus finem suum obtinere potest. Difficultas hinc emergens esset, si cogitaremus, Christum homines ab omni obligatione liberasse, quod utique neque per sapientiam, neque per iustitiam Dei licet. Nonne homines ad fidem & sanctitatem sunt obligati? nonne hæ sunt conditiones vitæ aeternæ? ergo nos Christus ab illis tantum liberavit obligationibus, quibus ipsi satisfacere non possumus, sicque & iustitiæ Dei satisfactum est, & imperfectioni mundi, quoad fideles, medela est adlata, & hiatus, qui per peccatum in mundum venit, quodammodo est refarcitus, etenim quoad impios ille refarciri non potuit, quippe qui Christum & conditiones salutis respuunt. Christus homines verum Dei cultum veramque virtutem docuit, per verbum evangelii ipsorum intellectum illuminat, tot & tanta ipsis ad bonum motiva dat, per spiritum suum ipsorum voluntatem ita flectit, ut recta sequi malint.

malint. Hinc Deus finem suum consecutus, salvis omnibus suis perfectionibus, solutionem hanc accipere potuit. Si homines insuper, cura boni publici, utque unicuique ius suum tribuatur, substitutioni vicariæ locum concedunt, quanto magis hoc in Deum cadit, qui summa sapientia & potentia curam boni publici agit, & cuique ius suum tribuit. Et si exemplo rem illustrare volumus, quod tamen non crude & ab omni parte hic applicandum est. Sicuti magistratus civilis in rebellionem, capita rebellionis tantum supplicio adficit, ceteris dimissis; sic etiam hoc in casu Deus mortem unius, quæ eiusdem est valoris cum morte omnium, destinare & tanquam solutionem debiti accipere potuit. Quod tamen exemplum non ulterius extendi volumus, quam comparationis ratio permittit, scilicet ut adpareat, substitutionem vicariam etiam in divinis licitam esse.

§. XXVII.

Non igitur solum substitutio hæc vicaria cum perfectionibus Dei concordat, verum easdem quam optime manifestat, inque magna luce ponit, cum optimo mundo consentit, ac, si verius & planius dicere volumus, optimus mundus & perfectiones divinæ illam omnino exigunt, ita ut sine satisfactione Christi, hic mundus non fuisset optimus, Deus benignitatem suam, sapientiam, iustitiam, summum suum intellectum non satis declaravisset, quæ omnia patent ex dictis §. XIII–XXVI. Sed impossibile, hunc mundum non esse optimum, impossibile, Deum perfectiones suas non tantum manifestare, quantum finis suus ultimus requirit, & quantum per nexum rerum possibile fuit.

Quid

Quid inde sequitur? illud: hanc substitutionem vicariam fuisse hypothetice necessariam. Porro; sancti viri, autores historiae Evangelicae & Epistolae Apostolicae, nos docent, Christum in hunc mundum venisse, docuisse, pro nobis passum fuisse, &c. iam haec omnia optime & cum optimo mundo, & cum perfectionibus Dei consentiunt, easque illustrent. Quod igitur & quale impedimentum, quales rationes adferri possunt, quo minus hanc narrationem pro vera habeamus, eique assentiamur? Certissimum hinc ducere possumus veritatis narrationis huius argumentum, nam omnibus difficultatibus & dubiis remotis, consensum nostrum diutius retinere nequimus. Cum iam satisfactio Christi sit fundamentum religionis Christianae, vero illo fundamento stabilito, vera quoque est nostra religio. Non potest ruere aedificium, fundamento valido superstructum.

§. XXVIII.

Substitutio vicaria Christi est quoque principium cognoscendi, & motivum colendi Deum, qui tanta in nos fuit bonitate atque misericordia, ut neque unigeniti filii sui pepercerit, verum illum in mortem dederit, ut nos a peccatis nostris redimeret. Quapropter glorificare tenemur ac adorare Deum & dominum nostrum Iesum Christum, Caput totius ecclesiae, & fontem omnium nostrae salutis. Vita pia atque sancta nos illi associare, & meritum ipsius per fidem nostrum facere debemus, ut tam in hac, quam in altera vita cum ipso simus & vivamus, cui sit laus & gloria in secula!

F I N I S.

F

EXIMIO

EXIMIO ac DOCTISSIMO AVCTORI RESPONDENTI

S. P. D.
P R A E S E S.

Argumentum graue ac summi momenti pertractandum sumfisti, quod omnem doctrinæ reuelatæ compagem peruadit, quodque centrum illius iure optimo adpellari potest: doctrinam illustrandam TIBI, eximie RESPONDENS AVCTOR, proposuisti, qua sublata, vel adulterata reliquæ veritatæ reuelatæ omnes vel dissiuntur, vel nouus aliquis color iisdem induci debet. Satisfactione Christi, loco & bono hominis peccatoris præstita, omnis salutis nostræ ratio nititur, quam propitius Deus in vtriusque fœderis tabulis ita clare manifestauit, vt, nisi quis vim verbis inferat, illam omnino admittere eademque adfensum præbere cogatur. Horum etiam sensum recte adsecuti sunt ecclesiæ christiænæ doctores, qui doctrinam hanc inde a primis eiusdem temporibus, quod Illustr. GROTIUS, testimoniis illorum in medium adlatis, euictum dedit, sedulo inculcarunt, & tanquam pretiosum aliquod depositum ad posteros transmiserunt. Inuoluit illa *substitutionem vicariam*, quam quoniam aduersarii cum perfectionibus diuinis pugnare autumant, primum quidem manifestis Oraculorum sacrorum locutionibus demonstras, per mortem Christi iustitiæ diuinæ aliquid omnino esse solum, illam tanquam *λυτρον* quoddam & *αντιλυτρον* nobis representari: addi potuisset, ipsam illam sub symbolo sacrificii nobis exhiberi. Inde multa ingenii vi adseruisti, tantum abesse, vt perfectionibus diuinis, bonitati speciatim, sapientiæ ac iustitiæ, quibus adiungi potuisset veracitas, contrarientur, vt porius eandem, itemque conceptus optimi mundi & finis Dei vltimus necessario efflagitarint. Hæc omnia ita peruicisti, rationum ponderibus communiuisti, concinnoque ordine connexuisti, vt doctrinam TVAM, ingenii ac iudicii aciem abunde declararis. Nec vllus omnino dubito, quin, quæ forte obiici queant, ita sis discussurus, vt omnes TE & lucubrationis huius ingeniosum auctorem, & felicem eiusdem propugnatores sint agniture. Quam inde a primo vitæ academiæ articulo studiorum ingressus es rationem, illam æquabili cursu es profecutus, industria nemini cessisti, doctrinam TVAM nouis vsque incrementis locuplerasti, modestia, prudentia, virtute, in DEVM pietate, TE omnibus, quibus propius innotuisti, ita probauisti, vt & amore

amore & honore TE dignum habuerint. Gratulor igitur TIBI de
specimine doctè elucubrato & fortiter propugnando: cumque, la-
bore hoc exantlato, discessum molaris, ex animo precor, vt gratiam
diuinam perpetuo comitem habeas, TIBI que via paretur, qua exi-
mias animi TVI dores in ciuitatis christianæ emolumentum atque
decus expromere possis. Vale etiam atque etiam, meque, quod
adhuc fecisti, amare perge! Scribeb. Hale Magdeburg. prid. cal.
April. MDCCLVII.

PRÆNOBILISSIMO DISSERTATIONIS AVCTORI,
AMICO SVO INTEGERRIMO

S. P. D.

CAROLVS LVDOV. RICHTER, S. TH. C. OPPONENS.

Quodsi homo eo diutius vixisse iudicaretur, quo felicius vixe-
rit, & quo maiori cum voluptate vita eius fuerit coniuncta,
sane existimarem, me eo tempore, quo TE familiariter vsus sum,
multis annis mihi ipsi euasisse superiorem. Tanto amicitia TVA
mihi semper fuit oblectamento, tam suavis quisque dies, quo TE
conspicere, quo TE amplecti datum fuit. Gratias igitur TIBI pro
ea ago, quas grata mea mens concipere potest, maximas. De dis-
sertatione TVA, eruditissime sane conscripta, ex animo TIBI gratu-
lor. Illa comprobat, quod ex praeclaris ingenii TVI dotibus, ac
indefessa industria semper conieci, TE scilicet orbis litterati decus
futurum, ac instrumentum cultus diuini augendi propagandique
dignissimum. Nihil iam amplius mihi dicendum restat, quam tri-
stissimum illud vale, a complexu enim meo seiunctus in patriam
concedis, & ego, qui TE sequi non possum, quanto mœrore adscior!
Deum itaque O. M. ardentissimis precibus veneror, vt TE seruet
saluum & incolumem, omnibusque petitionibus TVIS adnuat. Sic
viue, vale, meique recordare! Dab. Hale die XXIX. Martii, MDCCLVII.

PRÆNOBILISSIMO AC DOCTISSIMO AVCTORI,
AMICO SVO DILECTISSIMO

S. D. P.

FRIDER. LVDOV. VICT. SAXENBERG, S. TH. C. OPPON.

Illuxit iam optatissimus gratissimusque ille TIBI ac amicis TVIS
dies, qui vitam TVAM academicam optime felicissimeque pera-
ctam terminat & laboribus ipsius finem affert. Meum propterea
esse

esse iudico, qui **TE**cum in amenissima coniunctissimaque viuo amicitia, gaudium atque animi mei lætitiã **TIBI** de ha **TVA** felicitate restificari. Maxima sane voluptate sum perfusus, **TIBI**que de confectis studiis academicis ex animo gratulor, cum **TV** ea, vti omnem vitam **TV**am, sapienter institueris, nihil enim audiuisti, nihil didicisti, nisi profutura, hisce vero tanta quoque diligentia operam dedisti, vt de **TE** tritum istud dici queat: *Nulla dies sine leua.* Quæ omnia egregium doctrinæ ac eruditionis **TVAE**, quod in publicum dedisti specimen, satis probat. Hi labores, hæc diligentia, eiusmodi mores haud facile suo præmio carere possunt, eaque sunt vota mea ac omnium **TV**orum amicorum, vt **TIBI** omnia prospere stuant atque eueniant. In quocunq; autem vixeris statu aut loco, **TE** nunquam nostræ coniunctionis ac necessitudinis memoriã esse abiecturum, confido: meus certe animus **TIBI** semper erit addictus. Vale & res **TV**as age feliter! Dab. Halæ d. v. cal. April. MDCCLVII.

DISSERTATIONIS AVCTORI DOCTISSIMO
AMICO SVO DILECTISSIMO

S. P. D.

SAM. ERN. TIM. STUBENRAVCH, S. TH. C. OPPONENS.

Pauci præterlapsi sunt menses, ex quibus post biennium familiaritate **TVA** præsens frui potuerim, & iam iterum dies properat, quo a meo latere divelleris. Iam **TE** omnia ad discessum præparantem, iam sarcinas colligentem video, quod sane maxima me perfundit tristitia, quæ eo fortior est atque iustior, quo plures rarioresque in **TE** perspexi perfectiones, semper enim animi in **TE** æstimavi sinceritatem, morum elegantiam, ingenii alacritatem, summam in litteris ac scientiis pertractandis diligentiam, totam denique vitæ rationem Theologo dignissimam, hæc si perpendo, magis magisque augetur. Sed quantacunque abitus **TV**vs me afficit tristitia, gaudium tamen hodierno die percipio tantum, ut non possim, quin **TIBI** de hoc præclaro scientiæ **TVAE** Theologiæ specimine ex animo gratuler, **TIBI**que simul pro novo **TVAE** erga me benevolentia, in provincia opponentis mihi demandanda, testimonio, maximas agam grãas. Vade iam ac meritissima diligentia **TVAE** accipe præmia. Vale, ac ut semper amicitia nostræ sis memor, eandemque & absens indissolubilem conservare velis, enixe rogo & obsecro. Iterum vale! Dab. Halæ d. xxvii. Martii MDCCLVII.

Fc 322

ULB Halle

004 524 543

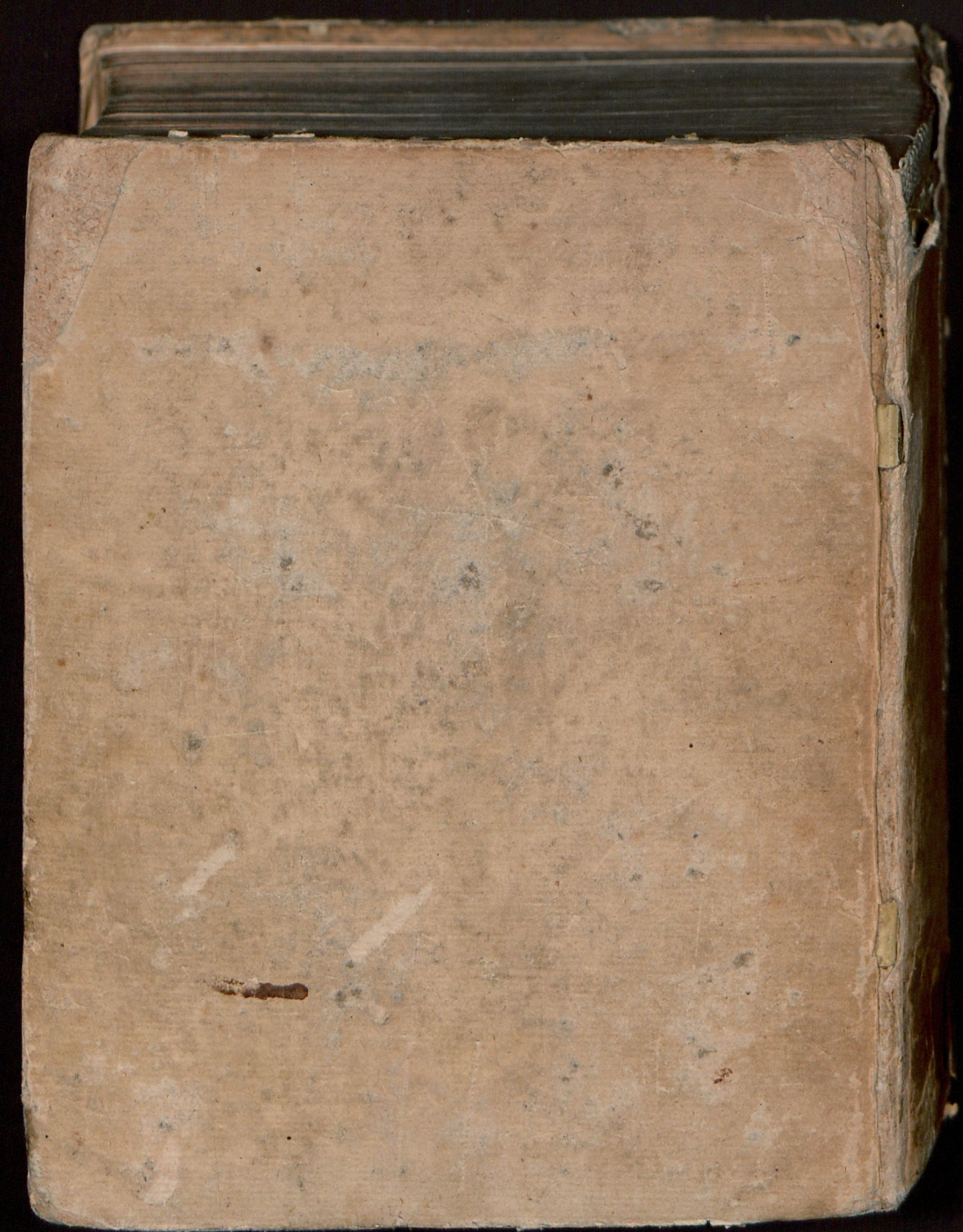
3

f
h

MG

Farbkarte #13

B.I.G.

27
26an

DISSERTATIO THEOLOGICA
DEMONSTRANS
QVOD SVBSTITVTIO VICARIA
IN OPERE REDEMPTIONIS NON
ADVERSETVR PERFECTIO-
NIBVS DEI

QVAM
SVB AVSPICIIS NVMINIS SVPREMI
PRAESIDE
VIRO SVMME VENERANDO, EXCELLEN-
TISSIMO AC DOCTISSIMO
IOANNE GEORGIO MICHAELIS
S. S. THEOL. PROF. PVBL. ORD. AC ILLVSTR. GYMNASII
REFORMAT. EPHORO
FAVTORE AC PRAECEPTORE SVO
AETERNVM COLENDO
AD DIEM V. APRILIS MDCCLVII.
HORA X IN AVDTORIO GYMNASII MAIORI
DEFENDET
AVTOR
IOANNES ADOLPHVS SCHWARTZMEYER
BEROLINAS.

aa.

HALAE MAGDEBVRGICAE
TYPIS IOANN. CHRIST. HENDELII, ACAD. TYPOGR.

